

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змін. і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Татаров О. Люстрація чи дискримінація? / О. Татаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/otatarov/article/19865.aspx>.

Рибалкін Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник центру підвищення кваліфікації

Ніколайчук О.О.

слухач ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ
НЕПРИПУСТИМОСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ:
РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ**

Проблематика зловживання правом, незважаючи на своє давнє історичне походження, нині залишається досить актуальною, оскільки нерідко зустрічаються випадки несумлінного використання суб'єктами прав, наданих їм чинним законодавством.

У ретроспективі проблема зловживання правом знайшла своє місце ще за часів Стародавнього Риму. Римськими юристами визнавалася презумпція «*qui jure suo utitur, nemini facit injuriam*» (той, хто використовує своє право, не порушує нічийх прав) [1, с. 30]. У рішеннях того часу зустрічається заборона зловживання правом у формі шикани – здійснення права з наміром заподіяти шкоду іншій особі [2, с. 169]. Саме тоді було розроблено певні обмеження права і виділено ознаки, що дозволяють кваліфікувати діяння як шикану – по суті, було сформульовано кваліфікацію шикани, вироблено об'єктивно необхідні обмеження здійснення права власності [3, с. 53].

Норми, що забороняють зловживання правами і встановлюють відповідальність за таке зловживання, містилися в Ордонансі 1539 р. короля Франції Франциска I (за зловживання правом на пред'явлення позову передбачалася продаж майна позивача з торгів), Французькій декларації прав людини і громадянина 1789 р. (цей документ передбачав відповідальність за зловживання правом вільно висловлювати свої думки), Пруському земському уложенні 1794 р. (передбачалося позбавлення особи права, яким вона зловживала) та інших актах. Такі норми містяться і в чинних актах багатьох держав. Так, у ст. 18 Основного закону ФРН 1949 р. міститься норма, відповідно до якої особа, яка зловживає конституційними правами і свободами, позбавляється

цих прав [1, с. 35, 45].

На сучасному етапі на міжнародному рівні питання врегулювання зловживання правом передбачено у ст. 29 Загальної декларації прав людини 1948 р.: при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна піддаватися тільки таким обмеженням, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших осіб та задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [4].

Принцип неприпустимості зловживання правом регламентовано і в інших міжнародних документах. Так, у ст. 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено заборону зловживання правами: жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції [5].

Норми, що закріплюють обов'язок осіб, які беруть участь у справі, добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, містяться в Цивільному процесуальному кодексі України (ч. 3 ст. 27) [6], Господарському процесуальному кодексі України (ст. 22) [7], Кодексі адміністративного судочинства України (ч. 2 ст. 49) [8] тощо. Нинішнє вітчизняне законодавство містить достатню кількість статей, в яких використовується поняття «зловживання».

Конституцією України не закріплено загальної заборони на зловживання правом. Разом з тим у положеннях Основного Закону існують норми, спрямовані на врегулювання цього питання: у ст. 13 передбачено, що неприпустимим є здійснення права власності з метою заподіяння шкоди людині і суспільству; у ст. 23 сформульовано, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей. Тобто важливим є розуміння співвідношення між інтересами особи та інтересами суспільства, а також між правами особи і, відповідно, колективу. Виходячи з цього, свобода особи має узгоджуватись із свободою інших людей та обґрунтованими вимогами суспільства; ст. 42 не допускає зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісну конкуренцію [9]. Можна навести й інші приклади.

Зловживання правом безпосередньо пов'язане з його реалізацією. Одним з основних принципів здійснення прав є принцип диспозитивності. Він закріплений відповідними нормами законодавчих актів України, в тому числі і ч. 2 ст. 11 Цивільного кодексу, відповідно до якої особа, яка бере участь у справі, розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд [10]. Здійснення суб'єктом належних йому прав, безсумнівно, має мати певні межі, що дозволяють виключити перетворення права на свавілля [11].

Згідно з ч. 1 ст. 12 Цивільного кодексу України особа здійснює свої ци-

вільні права вільно, на власний розсуд. Межі здійснення цивільних прав передбачені в ст. 13 Цивільного кодексу України, згідно з якою цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. Крім того, при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині; не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах тощо. Згідно з ч. 6 ст. 13 Цивільного кодексу України у разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вказаних вимог суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом [10].

У пункті 4 ч. 1 ст. 247 Сімейного кодексу України визначено право дитини на захист від зловживань опікуна чи піклувальника [12]. Пунктом 2 ст. 5 Господарського кодексу регламентовано недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, ст. 255 передбачає збитки, заподіяні зловживанням монопольним становищем [13].

Зловживання процесуальними правами у законодавстві України згадується лише у ч. 4 ст. 43-4 ГПК України: ця норма встановлює можливість для суду зобов'язати заявника, який вимагає вжиття запобіжних заходів, забезпечити його вимогу заставою, достатньою для того, щоб запобігти зловживанню запобіжними заходами, яка вноситься на депозит господарського суду; у ч. 4 ст. 153 ЦПК України, яка містить аналогічні положення щодо забезпечення позову [14, с. 53].

Таким чином, проблематика зловживання правом отримала свій розвиток ще за часів існування Стародавнього Риму. Сьогодні це питання лише продовжує активізуватися й надалі бути предметом дискусій серед науковців та практиків. Категорія зловживання правом є загальноновизнаною на міжнародному рівні, має міжгалузевий характер. Зловживання правом характерне для процесуальних, податкових, трудових, сімейних, земельних, адміністративних та інших правовідносин і, зокрема, в діяльності осіб, що наділені владними повноваженнями. Вітчизняне законодавство не містить чіткого визначення поняття «зловживання правом», що ускладнює практичну реалізацію у сфері неприпустимості, запобігання та вирішення питання зловживання правом.

Література

1. Малиновский А.А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование) / А.А. Малиновский. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 352 с.
2. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права / И.А. Покровский. – М. : Статут, 1998. – 353 с.
3. Поротикова О.А. Проблема злоупотребления субъективным гражданским правом / О.А. Поротикова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 117 с.
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13.

6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
7. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35, 35-36, 37. – Ст. 446.
9. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змін. і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
11. Вдовичен О.О. Законодавче закріплення категорії зловживання правом / О.О. Вдовичен // Адвокат. – 2009. – № 2. – С. 30-33.
12. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144.
14. Васильєва С.А. Проблема зловживання матеріальними і процесуальними правами: поняття й ознаки зловживання правом / С.А. Васильєва // Економіка та право. – 2013. – № 2. – С. 52-57.

Ніколюк Альона Андріївна
студентка юридичного факультету
Інституту управління та права
Науковий керівник – к.ю.н., доц. Смолярова М.Л.
(Запорізький національний
технічний університет)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

На сучасному етапі історичного розвитку становище жінки в суспільстві докорінно змінилося. Конституція України на вищому законодавчому рівні проголосила рівність прав жінки та чоловіка і гарантує рівні можливості, у тому числі у сфері праці. В силу цієї рівноправності жінка отримала економічну самостійність та незалежність, що додало до її незмінної жіночої ролі ще одну не менш важливу і трудовітку – роль працюючої жінки.

Питання правового регулювання праці жінок в Україні набуло досить широкого обговорення серед науковців. Зокрема, здобутки в цій сфері належать таким вченим, як: В.В. Жернаков, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко, Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева, О.М. Руднева, В.В. Довженко, Л.В. Котова, М.М. Грекова, О.В. Пожарова, Т.В. Омельченко, Т.В. Усенко, І.В. Шульженко та багато інших.

Метою даного дослідження є розкриття особливостей правового регулювання охорони праці жінок, виявлення недоліків й внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства про працю України у цій сфері.

Чинне трудове законодавство нашої держави, враховуючи фізіологічні